

ÇUKUROVA ROMAN QOLUNDAN OLAN MALATYA ROMANLARINDA QADINLARIN ROLU

Zafer Kılınçer,

Ü.Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyasının doktorantı

İctimai həyatda qadın bir çox individual fərqliliklərlə qarşımıza çıxmaqdadır. Bəzən ana, bəzən iş qadını, bəzən sənətçi, bəzən ev xanımı olaraq hər mərhələdə həyatın gətirdiyi çətinliklərə baxmayaraq, şəxsiyyətini formalaşdıran öhdəlikləri öz üzərinə götürmüşdür. Sakaoğluna görə, insanlığın doğulduğu tarixdən bu günümüzə qədər qadın gözəlliyin, incəliyin, nəzakətin, zərifliyin və incəsənətin simvoludur. Gözəl və estetik görünüşüylə fərqlənən qadın və qadın vücudu əsrlərboyu həyatın içində və hər sahəsində ruhlandırıcı bir varlıqdır (14, s. 860). Bütün vəziyyətlər qadının həyatımızın hər mərhələsində varlığı, mövcudluğu gerçəkliyini sübut edir.

Tarix içərisində keçmişdən gələn ənənələr mədəniyyətlərin formalaşmasında əhəmiyyətli mövqeyə malikdir. Deaux tədqiqatlarında qadın və kişilərə bağlı tutumların meydana gəlməsində idrak fikirlərinin əhəmiyyətli rol oynadığı və keçmişdən bu günə baxdıqda tarixi müddət içində hər cəmiyyətdə və birliklərin böyük qismində kişilərin daha güclü olduqlarını əks etdirən (güclü, özünəetibarlı, qorxusuz), qadınların isə daha zəifliyini göstərən ön mühakimələrlə (asılı, passiv, qərarlı, romantik) təyinatı açıqlanmışdır (4, s. 110). Kişi gerçəyinin cəmiyyətlərdə ön mühakimələrdən belə daha üstün bir fenomenliyi, qadının isə zəif və romantik bir quruluşa mənsubluğu deyilə bilər.

Bir çox suveren cəmiyyətlərdə qadın cinsiyyəti ilə bağlı mənfi fikirlər,

mühakimələr, həyatında ayrı-seçkilik əks olunaraq, siyasi, iqtisadi və sosial sahədə kişiyə görə daha aşağı mövqedə qalmasına səbəblər meydana gəlmişdir (5, s. 375). XX əsrdə artıq bu durum nəzərəcarpacaq dərəcədə fərqləndi, xanımlar iş həyatında və ictimai səhnədə kişilərlə eyni hüquqlara sahiblənməyə başladılar.

1. XX əsrdə musiqi və sosial yaşamda qadına baxış bucağı

Tarixdə qadınlara verilən hüquqların ən əhəmiyyətlisi XIX əsrdə ortaya çıxan təbii hüquq anlayışıdır. Bu anlayışla birlikdə davamlı patriarx quruluşdan və hər şeydən fərqlənən qadın faktoru gün üzünə çıxmaqda idi. Onların ictimai həyata "mübtədə" olaraq qatılması da

qadınlar və kişilər arasındakı haqq, fürsət və peşə bərabərliyinin qorunması ilə mümkünləşdi (7, s. 179).

İnsan oğlunun bir araya gəldiyi ilk cəmiyyətlərdə qadına və kişiyyə düşən rollar ortaq şəkildə paylaşdırılmışdı. Belə vəziyyətdə qadın da birliyə təsir edən qərarlarda kişi ilə eyni səviyyədə söz sahibi ola bilmişdi.

Patriarxal cəmiyyətlərdə və birliklərdə sənət və musiqi performanslarına təsirli halda qatıla bilmədiyindən qadının özünü sənət və musiqi ilə ifadəsi müşkül idi. Şərqdəki cəmiyyətlərdə patriarxlıq xanım musiqiçi anlayışına maneə törədirdi. Bu səbəblə Orta Şərq qadınlarının musiqi çıxışları toy və xına əyləncələrində öz həmcinslərinə dəf və darbuka oğurlamaları, ya da ölüm anında və cənazələrdə ağı demələri ilə məhdudlaşdı. Digər tərəfdən baxdıqımızda isə qadın musiqi tədbirləri içində yalnız cinsi bir obyekt olmuşdur.

2. Dünyada və Türkiyədə Roman tarixi və Çukurova Romanları

Müəllif Kenrickə görə, qaraçılar birliklər halında VII və X əsrlərdə Hindistan sərhədlərinin içində deyil, xaricində ortaya çıxmışlar. Eyni zamanda, fərqli birliklərdən gələn hindli immiqrantlar İranda qız alıb-verərək, yəni evlənərək bir-birlərinə qarışmışlar. Və bu bölgədə "Dom" adı altında bir dəstə yaratmaqla bir qismi buradan da Avropaya, eyni zamanda, bir çox ölkəyə yola çıxaraq Qazaxıstan, Azərbaycan, Türkiyəyə keçmişlər. Günümüzə qədər yaşayan qaraçılar həmin soylardan gəlir (8, s.18).

Yuxarıda da bəhs etdiyimiz kimi, qaraçı icmaları V-XI əsrlər arasında fərqli zamanlarda Hindistandan İrana doğru və İrandan qərb və cənub olmaq üzrə iki qola ayrılmış, bu qaraçı köçlərinin hərəkətlərinin birinci qolu Suriya, ikinci qolu isə Ermənistan üzərindən Anadoluya gəlmişdir. Qaraçı topluluklarının Anadoluya girişlərinin IX və XIV əsrlər arasında olduğu deyilə bilər (17).

Çingenələrin Hindistan xaricinə birliklər içində çıxmaları V əsrdə başlamışdır.

Sampsona görə (1923), qaraçıların Anadoluya gəldikləri tarix tam

şəkilə bilinmir. Qaraçı mütəxəssislərinə görə, IX əsrin sonlarında və X əsrin əvvəllərində Şərqi-Qərbi Hindistandan Əfqanıstan, İran və Anadoluya gəlirlər. Qaraçıların Anadoluya gələn əhəmiyyətli qismi burada qalaraq yerləşmişlər, digər birliklər isə XI əsr və XIII əsrlər arasında İstanbuldan Balkan ölkələrinə yerləşmişlər. Ölkəmizdə Roman olaraq xarakterizə edilən qaraçıların hamısı Avropadan Türkiyəyə köç edənlərdir. Yenə Özkana görə, türk torpaqları Osmanlı və Türkiyə Respublikası dövründə bütün azlıqlara gerçək bir sığınacaq yeri olmuşdur (13, s. 21-23).

Türkiyədə qaraçıların yaşadığı müəyyən bölgələr vardır və bu bölgələrdən dərhal bütün şəhərlərə köçmələri, eyni zamanda, həyatlarının imtinaedilməz bir ünsürü – iş tapmaq məqsədi ilə dağılırlar. Ölkəmizdə mərkəz olaraq Trakya, Samsun, Adana, İzmir, Gaziantep, Balıkesir ətrafında, bölgə olaraq söyləmək istəsək, Marmara, Ege, Qara dəniz, cənubda da Çukurova bölgəsində musiqiçi qaraçılara (romanlara) rast gəlmək mümkündür.

3. Çukurova qolundan Malatya Romanları və qadına olan dünyagörüşləri

Çukurova qolundan olan, Malatyada yaşayan Romanlar özlərinin Qaraçı deyil, Roman adlandırılmasını istəyirlər. Səbəbi isə qaraçı ünsiyət sistemində musiqilə məşğul qaraçıların Roman sözünün bir üst sinif mənasına gəlməsidir. Malatya romanlarından Vedat Kervancı 15.12.2015 tarixində keçirilən görüşdə "qaraçı bizim üçün çox ağır sözdür, özümüzü alçaldılmış kimi hiss edirik. Bu səbəblə Roman olaraq xitab edilməsi daha xoşbəxt edir bizləri... Malatyaya ya iş məqsədilə, çörək üçün gəldik. Ceyhanda iş azaldığı və Malatyada kazinoların çalışanları sığorta etdirdiyi üçün buranı seçdik" deyir (Vedat Kervancı, musiqiçi, Malatya, 2015).

Malatyada yaşayan romanların hamısı Çukurova Roman qolundandır və Yunanıstan Selanik mənşəli olub Respublika dövründə Türkiyəyə gələrək ilk dəfə Diyarbakırda yerləşmişlər.

Türkiyədə yaşayan romanlardan Qərb Romanları mədəni, musiqi davranış praktikləri baxımından Şərqi Romanlarından fərqlənirlər (Kılınçer, 2012: 38). Məsələn, Mersin, Adana və Ceyhan romanları Malatyaya köç etmişlərin geyim tərzində fərqlilik gördüklərini və gəldikləri bölgələrdə geyim mövzusunda daha rahat olduqlarını söyləmişlər. Malatya romanlarından Nazife Solmaz 13.12.2015-ci il tarixində keçirilən görüşdə "Malatyada daha rahat geyinə bilmirik, burada qərribə baxırlar. Ceyhan və Adanada daha rahat geyinirik" demişdir (Nazife Solmaz, Malatya, ev xanımı: 2015).

Malatya romanlarından Yasemin Kervancı 16.12.2015-ci ildə reallaşan

görüş zamanı "Çukurovadakı geydiyimiz paltarları bura Şərqi olması səbəbiylə geyinirik. Təsədüfi ola bilmirik" (Yasemin Kervancı, Malatya, ev xanımı: 2015) sözləri ilə vəziyyəti açıqlamışdır.

Roman cəmiyyətində bölgədən bölgəyə fərqlilik ərz edən qadının mövqeyinin geyim tərzinə də təsirini söyləyə bilərik. Bunun ən bariz nümunəsini Malatyada yaşayan Roman xanımlarda görməkdəyik.

Çukurova qolundan olan Şərqi Romanları, digər yanaşma ilə Malatyaya iş tapmaq məqsədi ilə Çukurovadan gəlmiş Romanlar çox mədəni davranış dəyişiklikləri yaşadıkları kimi, ictimai cinsiyyət davranışlarını da Şərqi mədəniyyətinə adaptasiya etdirmişlər.

Evdə öz aralarında edilən musiqili yığıncaqlarda qadınların çalğı çalmasına və mahnı söyləməsinə isti baxırlar. 2015-ci il 13 dekabr görüşündə Abdullah Solmaz həyat yoldaşının işləməmə səbəbini "biz musiqili məkanlarda gecələr çalışdığımız üçün ərim evdə uşaqlara baxmalı və bizə yemək hazırlamalıdır" deyər izahlamışdır. Yoldaşının hər hansı bir alət çalmadığını, lakin evdə öz aralarında öz musiqiləri olan Roman havası söylədiyindən də bəhs edir. Ayrıca evdə kişilərin də olduğu toplanmalarda kişilərin alət çaldığını, qadınlarının da mahnı söylədiyini deyir (Abdullah Solmaz, Malatya, musiqiçi: 2015).

Professional musiqi performansları və musiqi məkanları içində heç bir şəkildə yer ala bilməzlər. Musiqi praktikləri içində yer aldıkları hallar yalnız özlərinə xas yığıncaqlar, qadınların məxsusi tədbirləri, əlamətdar günlər, pikniklər, toy və əsgər uğurlamalarında performansçı, dinləyici və ya tamaşaçı mövqedə olmalarıdır (Kılınçer, 2012: 66).

Çukurova roman qolundan olub Malatyada yaşayan roman musiqiçilərin və qadınlarının cəmiyyətdə bəzən qaraçı təbiri ilə çağırılmalarından narahatlıqları və roman adı ilə adlandırılmalarını

istədikləri görülməkdədir. Bunun səbəbi Selanikdən köçmələri və özlərini mühacir olaraq qəbul etmələridir.

Malatya roman qadınlarının ümumi şəkildə patriarx cəmiyyət quruluşu və ərlərin öz xanımlarının işinə qarşı çıxması ilə əlaqədar iş məkanlarından uzaq tutulduğu və yalnız ev xanımı olaraq ailələrinə dəstək verdikləri müşahidə edilir. Amma bununla belə, musiqidən qopmadıkları, öz aralarında, ailə iclaslarında musiqiləri olan roman havası ilə rəqs etdikləri və roman mahnılarını söylədikləri,

Ədəbiyyat:

1. ARAT, N. 1997. "Türkiyə'de Kadınların Çalışma Yaşamında Karşılaştıkları Zorlukların Sosyo-Kültürel Nedenleri", Say Yayınları, İstanbul.
2. Arapgirlioğlu Hasan-Eden Arda, 2011. "Müzik Endüstrisinde Kadın" 4. Uluslar arası bir bilim katagori olarak 'kadın' Sempozyumu, Malatya.
3. Arayıcı, Ali. 2008. "Avrupa'nın Vatansızları Çingeneler", Kalkedon Yayınları, İstanbul.
4. Deaux, K. 1984. From individual differences to social categories. Analysis of adecades's research on gender. American Psychologist, Vol:39, No: 2, NewYork.
5. Dryler, H. 1998. Parental role models, gender and educational choice, British Journal of Sociology, Vol: 49, No: 3.
6. Duygulu Melih, 2008. Türkiyede Çingene Müziği, Pan Yayıncılık, İstanbul.
7. GÖLE, N. 1998. "Modern Mahrem", Metis Yayınları, İstanbul.
8. Kenrick, Donald. 2004. "Çingeneler (Ganj'dan Thames'e)", Homer Yayıncılık, İstanbul.
9. Kılınçer Zafer, 2012. "Kültürel Kimlik ve Kültürel Adaptasyon Kavramları Çerçevesinde Malatya romanlarının Müzik Pratikleri" Yüksek Lisans Tezi, Malatya.
10. Kılınçer Zafer, 2013. "Kültürel Kimlik ve Kültürel Adaptasyon

içerilerinde az da olsa alət çalan roman qadınlarının varlığı görülür.

Qadın romanların gəldikləri Çukurova bölgəsində (Mersin, Adana və Ceyhan) daha rahat tərzdə geyindiklərini, lakin Malatyada ataerki quruluşdan və Şərqi mədəniyyətinə uyğun geyimlərini dəyişdirdiklərini və durumdan narahatlıqlarını ifadə etmişlər. Bu da romanların köç etdikləri bölgələrə necə adaptasiya olunmalarını göstərir.

- Kavramları Çerçevesinde Malatya romanlarının Müzik Pratikleri" Folklor/Edebiyat, cilt 19, sayı:74, Ankara.
11. Marushiakova Elana-Popov Vesselin, 2004. "Osmanlı İmparatorluğu'nda Çingeneler". Homer Yayıncılık, İstanbul.
  12. Mustan Dönmez, Banu. 2010. "Gizli ve Aleni Tahakküm Stratejileri Bağlamında 'Kadın ve Müzik Pratikleri' 3. Uluslar arası bir bilim katagori olarak kadın: Edebiyat, Dil, Kültür Çalışmalarında Kadın Sempozyumu, Aybil Yayınları, Konya.
  13. Özkan Rafet Ali, 2000. "Türkiye Çingeneleri" Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
  14. Sakaoğlu, S. 2004. Karaca Oğlan. Akçağ Yayınları, Ankara.
  15. Sağır Turan, 2004. "Çukurova Bölgesindeki Çingene Müzisyenler ve Ülkemizin Müziksel Yaşantısına Katkıları", Folklor Kurumu, Folklor Dergisi, İstanbul.
  16. TUNÇDEMİR, İ. 2004. "Müzik Sanatında Kadın Olgusu, Yaratıcılığı ve Besteciliği", Kadın Çalışmalarında Disiplinler Arası Buluşma Sempozyum Bildiri Metinleri (01.04.2004), Yeditepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, İkinci Cilt, Maraton Mat. İstanbul. İnternet:
  17. <http://provagunlukleri.blogcu.com/cingenelerin-turkiye-deki-tarihi/2163265> erişim tarihi:7.11.2015
  18. <http://www.hurhaber.com/cingene-tarihi-aci-dolu-haber-237137:1> erişim tarihi: 28.10.2015

Резюме

В статье раскрывается роль женщины в истории развития общества, а также адаптация в XX веке женщин в структурах общественной жизни и их руководящая роль, вопросы защиты прав женщин.

Ключевые слова: Чукурова, Малатья, Роман, женщины, культура.

Summary

The article reveals the role of women in the history of the development of society, as well as the adaptation in the XX century of women in the structures of public life and their leadership role, the protection of women's rights.

Key words: Cukurova, Malatya, Roman, woman, culture.